

UNITÁRIUS ÉLET

XXIV. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

1970. ÁPRILIS—JÚNIUS

PÜNKÖSD

„Ama vigasztaló pedig, a szentlélek... eszetekbe juttatja mindazokat, a miket mondottam néktek.” (János ev. 14.26.)
„És megtelének mindnyájan szentlélekkel és kezdének szólni más nyelveken, a mint a Lélek adta nékik szólniok.” (Ap. Csel. 2. 4.)

17 850
38
6350

A tanítványok és mindazok, akik Jézus közvetlen környezetéhez tartoztak, megriadtak a nagypénteki szomorú események hatására. Oly annyira megriadtak, hogy — Mária és a szeretett tanítvány, János, kivételével — valamennyien félelemtől gyötörtten ismeretlen helyekre szóródtak szét. Péter meg is tagadta őt. Olyan változás zajlott le lelkükben, hogy korábbi lelkesedésük, hűségük és bátorságuk nyomait hiába keressük. Félálomba estek s öntudatukat majdnem veszítve képtelenek voltak Mesterük három éven keresztül beléjük plántált, lelkük tartalmává tett eszméinek az erejével helytállni. A szeretet ereje megbénult s helyébe — mint azóta is mindig — a bizonytalanság és ennek édestestvére, a félelem lépett. Igaz, ők nem estek bele abba a másik végletbe, amikor is a szeretet, a lelki melegség, az emberséges megértés elenyészvén, a gyűlölet, a harag, a fékevesztettség, az embertelenség, a zsarnokság lép sorompóba, ill. foglalja el helyét az emberi lélekben.

Harmadnapra azonban, az első húsvét reggelére, már igen sokukban ébredszik a lélek, noha a változást, a rendkívül nagy változást még csak pillanatokra, csak időnként és csak egyesek képesek felfogni. Azt, hogy Jézus Krisztus most egészen más módon, más formában van jelen ebben a világban, éppen csak, hogy kezdik megérteni. Hiszen ha a régi formájában, testi mivoltában jelent volna meg Jézus a tanítványok előtt az első húsvét reggelén és utána való hetekben, bizonyosan azonnal felismerik, mivel három esztendőn keresztül, egyesek még több ideig, látták őt, együtt éltek vele.

A tanítványoknak ebbe a lelki állapotába üstökösként szól bele a pünkösdi lélek. Az Apostolok Cselekedeteinek írója szerint megtelének — a tanítványok — szentlélekkel és kezdének szólni más nyelveken, amint a lélek adta nékik szólniok. Olyan „más nyelveken” kez-

dének szólni, amelyet megértettek nagyon sokan, ezrek és ezrek, ami nyilvánvalóvá teszi számunkra Isten szent, tökéletes és tiszta lelkének erejét és azt, hogy amikor az efajta isteni lélek megjelenik az emberben, a jobb és igazabb emberi életnek útját állni már nem lehet. János evangélista, mondhatnók, még mélyebbre száll, hogy „megmagyarázza” nekünk a történeteket, vagyis a szentlélek munkáját: „A szentlélek — idézi János evangélista Jézus szavait — eszetekbe juttatja mindazokat, a miket mondottam néktek.” Vagyis Istennek lelke, amely a tűznek és a lángnak a szelleme, amely világosság és fény, úgy hat íme az emberi tudatra, az ember szellemére, a lélek tartalmára, hogy elűzi, jó értelemben véve, elűzi a kábaságot, az álomban szendergést, a nem tudás állapotát, s felemel az éberségnek, a szellemi tudatnak, sőt öntudatnak olyan fokára, ahol két dolgról tudunk számot adni. Bizonyosan tudatára ébredünk annak a lelki tartalomnak, ami a mienk; a tanítványok esetében annak, ami három esztendőn keresztül beépült lelkükbe Jézus munkálkodása révén; és bizonyosan felismerjük az isteni szellem erejét, hatását és munkálkodását életünkben.

A tanítványok élete nyilvánvalóan bizonyítja előttünk, hogy Isten szentlelkének ereje, erejének rajtunk való kitöltetése nélkül nem értjük meg a jézusi életművet, az evangéliumi szellemet, Isten országának e világot építő elemeit. Pünkösöd a betetőzése az örömmüzenetnek, vagyis az evangéliumnak. Az evangélium tartalma beleépül az emberi lelkekbe. Ezt jelzi az Apostolok Cselekedeteinek írója, amikor hírt ad arról, hogy létrejött az első keresztény gyülekezet, vagyis megkeresztelkedtek mintegy háromezren. Ennek az új közösségnek a tagjai egymásért felelősséget éreztek, mert egymáshoz fűzte őket a test-

vériségnek és a szeretetnek valóságos ereje és melege.

A szentlélek, a szentszellem ébresztő, világosságot keltő, öntudatra segítő, a világban levő dolgunkat megláttató erejére elengedhetetlen szükségünk van ma is. Imádságunkban kérjük Istenünket, hogy minket is ajándékozzon meg szentlelkének erejével. Jó igyekezetünkben tegyünk bizonyosságot arról, hogy érdemesek vagyunk az isteni áldásra, a szentlélek világosságára és fényére. Isten szent lelkének fényénél és világosságánál, felelősséget érzünk e világ sorsáért, az emberiség jelenéért és jövőjéért, a népek és nemzetek jogáért a szabad élethez, az önálló nemzeti léthez, a békéhez és az alkotó munkához. Isten szent lelkének szelleme „kényszerít” meglátni és megláttatni olyan nyilvánvaló igazságokat, mint pl. a vietnami nép immár évtizedes küzdelme. E küzdelemben a vietnami nép életéért, sajátos nemzeti létének értékeiért, szabad fejlődésének lehetőségéért harcol az amerikai imperializmus ellen. A mi mai felszabadult életünk alkotó ege alatt érzünk kell a felelősséget mindazokért, akik még vérüket hullatják szabad életük boldog jövőjéért.

Pünkösöd ünnepén, midőn templomainkban ünnepi istentiszteleteket tartunk és az úrvacsora lelki áldásaiban részesülünk, az öntudatban megnövekedett, az igazság felismerésében előrelépett, a lelki és szellemi fénynek és világosságnak értékeit megbecsülő emberség útján járunk, hitünk és meggyőződésünk szerint, mivel nyitott lélekkel járunk az életben — hasonlóan a kinyílt virághoz, mely hálásan fogadja be a Napnak meleg fényét.

Bencze Márton
egyházi főjegyző

Dr. Capek cseh unitárius mártírelkész emlékezete

A csehszlovákiai unitárius gyülekezetek alapító lelkészét és szellemi vezérét a Gestapo 1941. március 28-án elfogta és koncentrációs táborba küldte, ismert hazafias és németellenes magatartása miatt. A dachauai táborban halt mártírhalált 1942. október 30-án, s így nem érhetette meg népe felszabadulását.

Születése századik évfordulóján, a csehszlovákiai unitáriusok június 7-én, a virágok vasárnapján, emlékeznek meg munkásságáról. Erre az ünnepélyre egyházunk képviselőtét is meghívták.

Dr. Dusan KAFKA a csehszlovákiai unitáriusok jelenlegi lelkészelnöke bocsátotta rendelkezésünkre dr. Capek életének különös szorgalommal összegyűjtött fontosabb adatait, melyek rávilágítanak arra a meleg és testvéri kapcsolatra, mely a csehszlovákiai unitáriusokat a magyarországi és romániai unitáriusokhoz fűzte. Ismeretéből közöljük az alábbiakat:

Dr. Norbert F. Capek, dél-bohémiai egyszerű szülők gyermekeként született 1870. június 3-án. Fiatalon kezdett el dolgozni és már 16 éves korában, mint szabó elhagyta a római katolikus egyházat. Két évvel később, a 18 éves fiatalember vándorútján, Bécsben, megismerkedett a baptista hitnézetekkel és ennek a vallási irányzatnak a szolgálatába szegődött. Fiatal baptista misszionáriusokkal Magyarországra jött és Pozsony, Pécs érintésével jutott el Budapestre. Ekkor kezdett el magyarul is tanulni. Pozsonyban egy német nyelvű könyvet vásárolt, mely egész életére mély hatást gyakorolt s mely ma is a prágai unitárius könyvtár féltve őrzött kincse. Ez a munka Ferencz József kolozsvári unitárius püspöknek, dr. Lehmann által német nyelvre fordított és Bécsben 1879-ben kiadott *Kleiner Unitarier Spiegel* — Unitárius kis tükör c. műve volt.

Capek szervezőerejét és prédikatori képességeit felettesei hamar felismerték és 1891-ben a hamburgi baptista teológiai szemináriumba küldték továbbtanulásra, ahol barátságot kötött az akkori magyar baptista mozgalom képviselőivel,

különösképpen Udvarnoki A. és Balogh L. prédikátorokkal.

Előbb négy évig Szászországban, majd azután Bohémiában szolgált, és később is több alkalommal járt Magyarországon, mint a morva testvérek kiküldötte.

Az unitárius és szabadelvű egyházak képviselői 1910-ben Berlinben világkongresszust tartottak. Er-

re az alkalomra Capek figyelmét a prágai egyetem jeles filozófus-professzora, az első cseh köztársasági elnök, dr. T. G. Massaryk hívta fel. (Dr. Massaryk felesége amerikai unitárius nő volt.) Itt ismerkedett meg az amerikai unitáriusokkal és dr. Boros György kolozsvári unitárius teológiai professzorral, aki őt később 1927-ben, mint püspök helyettes is felkereste.

Capek több évet töltött az Egyesült Államokban. Az ottani unitárius teológiai főiskolákon bővítette ismereteit és az első világháború befejezte és hazája önállóságának visszanyerése után tért haza 1921-ben Prágába. 1922-ben alakult meg a prágai unitárius gyülekezet, melynek temploma és székháza azóta is Prága központjában a Karlova utca 8. sz. alatt van.

Capek a második világháború kitöréséig jeles prédikatori, kultúr-történelmi és irodalmi munkásságot fejtett ki. Jelentős részt vállalt az

1927. évi prágai unitárius és szabadelvű kongresszus rendezésében, melyet már az 1920-ban alakult huszita hagyományokat őrző csehszlovák egyház, képviselőivel együtt rendezett meg.

Ezen az 1927. évi kongresszuson többen voltak jelen a magyarországi és a romániai unitárius egyház képviselői közül, köztük három későbbi püspök a ma már néhai dr. Boros György, dr. Varga Béla és Józán Miklós. Jelen volt még Budapestről dr. Csiki Gábor lelkész, későbbi püspöki helynök is. A jelen volt magyarok közül ma már csak Kiss Elek kolozsvári püspök és Pethő István budapesti ny. püspöki helynök vannak életben.

Capek jó barátja volt Józán Miklósnak, akivel egy hajón utazott 1925-ben Amerikába, az amerikai unitáriusok százéves jubileumi ünnepségére. Nagy tisztelője volt dr. Capeknek dr. Kiss Elek kolozsvári püspök is, aki több alkalommal látogatott el Prágába.

Mártírhalála után veje a már szintén néhai dr. K. J. Haspl lelkész vezette a csehszlovákiai unitáriusokat, nyugalomba vonulása után pedig dr. Dusan Kafka elnök-lelkész vezeti a prágai és a vidéki gyülekezetek életét. Körükben több nő lelkész is munkálkodott, köztük Capek leánya, dr. Haspl felesége, akivel 1969-ben a bostoni kongresszuson és korábbi prágai látogatásainak alkalmával is találkoztunk.

A második világháború befejezte után, amikor mártírhaláláról a nagyvilág unitáriusai értesültek, a magyarországi unitárius egyház nevében, az egyház akkori titkára, e sorok írója, dr. Kafka szerint az alábbiakat írta, részvétünket kifejező levelében: „Dr. Capeket 1929-ben prágai látogatásom alkalmával ismertem meg. (Jelen volt dr. Kovács Lajos jelenlegi kolozsvári teol. prof. egyh. főjegyző is.) Személyisége már akkor megragadott. Szellemének erejét és sugárzó hatását később nemzetközi konferenciákon figyeltem. Imáinkban megemlékezünk mártírhaláláról és emlékezetét kegyelettel megőrizzük.”

Dr. Ferencz József

Az NSZK-beli német szabadelvű egyház Offenbach/Main-i központi gyülekezete március hó 14–15. napjain ünnepelte megalakulása 125. évfordulóját. Ez a szabadelvű vallásos mozgalom a XIX. század ama Németországban támadt vallásos reformmozgalmak korszakára nyúlik vissza, amikor elsőrendben a római egyháztól elkülönülő ókatolikus mozgalmak keretében indul meg egy radikális reform-mozgalom, amely számos megnyilvánulási formájában egyrészt az unitáriusokhoz kerül szellemi közelségbe, másrészt független szabadelvű vallásos mozgalmak formájában öltött testet. Az Offenbach am Main-i gyülekezet ez

125. évforduló

utóbbiak vonalához tartozik, de hagyományos régi kapcsolatok fűzik különösen az amerikai unitárius testvéreinkhez.

1959-ben R. Filep Imre főpásztorunk is meghívást kapott az Offenbach am Main-i gyülekezet templomába abból az alkalomból, hogy az IARF Világszövetség a közeli Maina-Frankfurtban ülésezett. Főpásztorunk szolgálatának abban az időben nagy sajtóvisszhangja támadt és azóta is fennmaradtak kitűnő kapcsolatai. A márciusi jubiléus ünnepségekre is meghívták főpásztorunkat,

illetve egyházunk képviselőtét, azonban a legnagyobb sajnálatunkra főpásztorunk komoly megbetegedése lehetetlenné tette számunkra a személyes képviselőtét és így e sorokon keresztül is nyilvánítjuk ki köszöntésünket és jókívánságainkat ünneplő testvéreinknek. A gyülekezet lelképásztora, H. Manteuffel, aki jelenleg az IARF Világszövetségünknek egyik titkára is, egyházunk megalapítása 400. jubiléus ünnepségein személyesen is részt vett Budapesten is, Kolozsváron is.

Szeretettel gondolunk az offenbachi egyház „nagy öreg”-jére, e közösség meleg lelkű inspirátorára, German lelkészre.

Dávid Ferenc „forradalmisága”

(Gondolatok egy könyv negyedszázados jubileumára)

Jeles mű hagyta el 1570-ben a Heltai nyomdát Kolozsváron. Címe: „*Könyvecske az igaz keresztyéni keresztiségről*”. A könyv szerzői „Alsó-Németországban valami keresztyéni tudós atyafiak és mártíromok”. Flamandról németre fordította Willini Sándor, varsói orvos, magyarra pedig Dávid Ferenc.

Pirnát Antal, a kiváló irodalomtörténeti kutató, a könyv kielemezhető adatait egybevetette a korszak történetének idevágó dokumentumaival és emlékeivel s néhány fontos megállapítást tesz a „*Könyvecské*”-vel és Dávid Ferenc anabaptizmusával kapcsolatban. (Irodalomtörténeti Közlemények 1954: 299–308. l.) Megállapítja, hogy Wilini és lengyelországi anabaptista elvaráta elhatárolták magukat Socinustól, viszont örömmel keresték a kapcsolatot Dávidékkal, akiknek úgy látszik már 1570. táján eltér felfogásuk Blandrata és Socinus koncepciójától és ez az ellentét különösen tragikussá válik Dávid Ferenc pere alkalmával. Dávid különben Prédikációs kötetében még burkoltnak, de a „*De regno Christi...*” című latin nyelvű munkájában már egészen nyíltan anabaptista tanokat hirdet és hatására — miként azt néhány későbbi jezsuita levél bizonyítja — az 1560-as évek végén kezdi elhagyni a csecsemők keresztelését.

Dávid Ferenc anabaptizmusán nem lehet csodálkozni különösebben, hisz tanítómestere, Szervét Mihály, szerint is: „A kisdedek megkeresztelése ördögi találmány, pokoli tévedés az egész keresztyénség lerombolására”. XVI. századi történeti emlékeink azt is feljegyzik, hogy anabaptisták szép számmal voltak ebben az időben Magyarországon. Ha a „*Könyvecske*” csak egyik bizonyítéka lenne Dávid anabaptizmusának, nem érdemelne többet néhány soros megemlékezésnél. De a „*Könyvecske*” lényegesen több ennél. Dokumentum, amely tökéletesen megcáfolja Dávid Ferenc helytelenül értelmezett forradalmiságát, ugyanakkor bebizonyítja mély humanizmusából fakadó lelki-forradalmiságát. Ez utóbbi mondat helyesebb megértéséhez szükséges elmerülni egy kissé a XVI. század egyháztörténetében.

Már a középkorban jelentkező eretnokségek is — sokszor öntudatlanul, de számtalanszor tudatosan — a hivatalos dogmák elleni támadásaikkal a fennálló társadalmi rend igazságtalanságait teszik kritika tárgyává. A patarének, bogumilek, albigensek, waldensek, husziták Krisztus nevében, eszméinek szentségére hivatkozva teremtik meg egyetemes emberi jogokat hirdető és megélni akaró közösségeiket és nem véletlen, hogy ezeket a közösségeket az egyházi és világi hatalom egyaránt elítéli és tűzzel vassal kiirtani igyekszik. A reformáció gyors és általános elterjedésének egyik kétségtelen elősegítője volt, hogy a legalsóbb néprétegek, fellépése első pillanatától kezdve a középkori eretnokségek igazságot és emberi jogot fölvető tradícióit látták benne és lelkesedéssel csatlakoztak hozzá, annak forradalmi balszárnyát alkotva. Nos, az első anabaptisták pontosan ehhez a forradalmi balszárnyhoz tartoztak és az egyház megreformálásnak eredményétől emberi sorsuk jobbrafordulását is várták. Csakhogy a reformáció társadalmi képlete egészen más, mint a középkori eretnokségeké volt. Luther támasza nem a nép, hanem a választó fejedelmek, a kálvini irányé a meggazdagodott városi polgárság. Mindkettő felhasználta induláskor az elnyomottak szabadságvágyának hajtóerejét és amikor a reformáció győzelme után ez utóbbiak saját emberi jogaikért szólaltak fel, majd ragadtak fegyvert, a reformált uralkodó réteg épp olyan kegyetlenséggel irtotta őket, mint a középkori hierarchia fénykorában a katolikus egyház az eretnokségeket. Így a reformáció radikalizmusa és forradalmisága (tegyük hozzá hogy a reformátorok felfogása is egyidejűleg) fokozatosan lelanyhul, illetve balratolódik, egészen 1535-ig, amikor is a német parasztháború és Münzer

tragédiája után, elveszti mozgalmi jellegét és csupán egyesek képviselik, üldöztetve és menekülve egész Európán keresztül. Az anabaptizmus, mely a reformáció legszélső baloldalához tartozott, pontosan ezen a fejlődési úton ment végig, csak azzal a különbséggel, hogy 1535 után, a kényszerítő körülmények hatására, elhallgatta ugyan radikális elveit, de megpróbálta az adott lehetőségek között is fenntartani tradícióit, az egyetemes emberi jogok igazságát.

El kellett mondanom ezeket, hogy megértsük mi történt és miért Dávid Ferenc értékelésével, az 1945. utáni történetírásunkban. Felszabadulásunk eredményeként új szemléletű és módszertanú történetírás indult meg ugyanis hazánkban, és ez a történetírás menetközben alakítva ki törvényeit, Dávid Ferenc értékelése során meglehetősen melléfogott jelentőségének megértésében. Személyében egy Münzer-szerű

A kolozsvári főterei templom; 1555-től 1579-ig Dávid Ferenc temploma

hőst, a társadalmi forradalmárt látta, aki a reformáció radikális irányzatának fokozatos balratolódásával együtt tolódott el a forradalmiság felé, aki ezeréves új birodalmat hirdet a társadalmi igazságok megszüntetése és az örök béke megvalósulása érdekében. Tömeghatást is véltek fölfedezni tanításaiban és állítólagos eszméiben találták meg a „fekete ember”, Karácsony György, „szent hadának” szellemi ösztönzőjét. Tisztelet és becsület az elmúlt évek magyar történetírásának, hogy hatalmas apparátussal látott hozzá tételeinek igazolásához és amikor rájött tévedésére, azonnal korrigálta. (Legújabbban hat kötetes nagy irodalomtörténetünkben.) A „*Könyvecske*” azért fontos Dávid Ferenc forradalmisága szempontjából, mert benne tökéletesen elhatárolja magát az anabaptisták radikálisabb irányzatától. Nem szabad elfelejtenünk azt a tényt, hogy a 60-as évekre egész Európa konszolidálódott annyira, hogy forradalmat csinálni lehetetlenség volt. Emellett Dávid Ferenc a fejedelem udvari papja, akinek tanácsaira hallgat az uralkodó, kiért és minek csináljon forradalmat. Speciálisan magyar adottság volt, hogy az ország hatalmas részét a török tartotta megszállva és ez az elnyomásnak és az elnyomás elleni lázadásoknak is egészen más karaktert adott. Dávid Ferencnek nem volt célja és nem is volt lehetősége, hogy forradalmár legyen müncheni értelemben.

Az Állami Egyházügyi Hivatal ünnepi fogadása

Hazánk felszabadulásának negyedszázados évfordulóján, április 2-án, az Állami Egyházügyi Hivatal fogadást adott a Vörös Csillag étteremben. A fogadásra hivatalosak voltak a magyarországi egyházak vezetői. Az Unitárius Egyházat R. Filep Imre h. püspök képviselte.

Miklós Imre miniszterhelyettes, az Állami Egyházügyi Hivatal első elnökhelyettese mondott ünnepi beszédet, melyben többek között hangsúlyozta:

„Egyre többen megértik, hogy az egyházaknak, ha együtt akarnak maradni hívő tömegeikkel, akkor meg kell keresni és találni helyüket szocialista társadalmunkban, amely az új társadalom építésével járó nehézségei ellenére is bebizonyította, hogy messze magasabb rendű, igazságosabb és humánusabb minden más — múltbeli és jelenlegi — társadalmi formációnál... — Történelmi méretű, felelősségteljes nagyszerű küzdelmünkhöz hívjuk a magyarországi egyhá-

zak vezetőinek és papjainak legjobbjait. Az emberiség javára, népünk boldogulására ajánljuk fel továbbra is együttműködésünket. Kormányunk politikája és ennek részeként egyházpolitikánk továbbra is szilárdan elvi, mélységesen humánus gyakorlatában következetes és rugalmas marad. Az elmúlt évtized tapasztalatai is jól mutatják, hogy a helyes politikai vonal és gyakorlat érvényesülését közösen kell megvédenünk minden szélsőségtől és eltorzulástól. Tartós, tényleges, jó viszony az állam és az egyházak között csak úgy maradhat fenn, ha eddigi politikánkat követjük. Bízunk abban, hogy az egyházak, elsősorban vezetői, hasonlóan gondolkodnak és így — csakis így — lehetővé válik, hogy a megoldandó kérdéseket, a tisztázásra váró problémákat, közös erővel, korrekt eszközökkel, egymást kölcsönösen megértve tárgyaljuk és megoldjuk”.

Felszabadulási emlékünnepély egyházunkban

A Magyarországi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa, hazánk felszabadulásának 25-ik évfordulója tiszteletére ünnepi ülést tartott f. évi április 2-án du. 6 órai kezdettel a Budapest V., Nagy Ignác utcai központi székház gyülekezeti termében. A termet zsúfolásig megtöltötte az egyházi tanácsosok, a presbiterek és az ünneplő hívek nagy serege. Az elnökségben helyet foglalt R. Filep Imre h. püspök, dr. Ferencz József főgondnok, Bencze Márton egyh. főjegyző, dr. Mátéffy Géza gondnok és Huszti János pestlőrinci lelkész.

Emlékünnepélyünk fényét és jelentőségét emelte, hogy azon megjelent az Állami Egyházügyi Hivatal képviselőjében Straub István főosztályvezetőhelyettes és Madai András főelőadó. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnöke, Kállai Gyula, levélben köszöntötte egyházunkat. Elküldték köszöntésüket Tömpe István, a Rádió és a Televízió igazgatója és Réczey László, az Országos Béketanács elnökhelyettese is. A Magyarok Világszövetsége részéről Korbacics Pál elnökhelyettes, nagykövet tisztelte meg jelenlétével emlékünnepélyünket.

A gyülekezeti ének elhangzása után Huszti János lelkész, a 90. Zsoltár 12. versét olvasta fel: „Taníts minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk”, — majd imádságában hálát adott Istennek, vele együtt mindannyian hálát adtunk Istennek, életünk megépüléséért; azért, hogy a halálból az életre jutottunk; azért, hogy 1945-től kezdve egy folyton gyarapodó és épülő életnek vagyunk cselekvő részei a szocialista Magyarország nemzeti egységet megvalósító társadalmában.

Ezt követően dr. Ferencz József főgondnok nyitotta meg az ünnepi ülést, és R. Filep Imre h. püspök tartotta meg emlékbeszédét és Bencze Márton egyházi főjegyző olvasta fel az elnökség határozati javaslatát az ünnepi évforduló alkalmából. Ebből közöljük az alábbiakat:

„...hálátelt szívünket áhítatos érzések közepette emeljük fel Istenhez, megköszönve mennyei jó Atyánknak, hogy 25 esztendővel ezelőtt megérnünk engedte a zsarnokság igájában vergődő, embertelenül megkínzott és sokat szenvedett hazánknak és jobb sorsra érdemes népünknek, nemzetünknek boldog felszabadulását.

Isten után hálával gondolunk mindazokra, akik a

második világháború pusztításainak iszonyú évei után, a fasiszta elnyomás és embertelenség gyötrelmeitől felszabadítottak bennünket.

Illesse hála és köszönet a szovjet nép harcosait, dicső hőseit és azoknak szövetségeseit, akiknek életük sem volt drága, csak hogy elhozzák számunkra is a szabadságnak és újjászülető életnek új történelmi valóságát és jövőt ígérő áldott reménységeit.

Illesse hála és köszönet magyar népünknek minden hűséges gyermekét, aki rendíthetetlen hittel harcolt és áldozatokat vállalt, dolgozó népünk szabadságszerető bajnokaként, hazánknak és népünknek szabadságáért és azért az új világért, amelynek áldásait ma élő nemzedékünk élvezzi a Magyar Népköztársaság szocializmust építő társadalmában.

Magyarországi unitárius vallásközösségünk négy évszázadra visszanyúló történelme folyamán másodszer szervezkedett hazánkban önálló egyházzá a negyedszázaddal ezelőtt bekövetkezett felszabadulásunkat követően, vállalva azt a történelmi hivatást, mely dicső múltunkból fakadóan ma háramlik reánk, hogy a haladásnak, a szociális igazságnak, az emberi szabadságnak és a világ békéjének szent ügyét szívének, lelkének és hitének teljességével szolgálja.

Athatva attól a gondolattól, hogy mindannyian, akik ma e földön élünk, egy Atyának vagyunk a gyermekei, az öntudatosan vállalt testvériségnek szellemétől vezéreltetve, felszabadulásunk örömnepje alkalmából testvéri köszöntésünket küldjük hittestvéreinknek a világnak minden égtájára!... — Kérjük, hogy velünk együtt harcoljanak azért, hogy ezen a világon mindenütt megszűnjék embernek ember által való kihasználása, valamely népnek más nép által való elnyomása, vagy valamely erősnek hatalmaskodása a gyengébb felett.

Küzdjenek velünk a vietnami nép felszabadításáért, a béke megvalósításáért közel és távolkeleten egyaránt és az európai kultúra megmentéséért, az itt élő nagy hagyományú népek testvéri békéjéért és a biztonságának igazságos elveken nyugvó megvalósításáért...”

Az ünnepség résztvevői egyhangúlag és nagy lelkesedéssel fogadták el az előterjesztett határozati javaslatot.

Az ünnepségen Démusz Attila hegedűművész Kodály Adaggio-ját adta elő, mély művészi átéléssel.

B. M.

És mégis forradalmár volt. A lélek és szellem életében. Még a középkori nagy eretnekségek fénykorában volt a társadalmi forradalmárok és elkeseredettek tábora mellett egy tábor, a szellem embereinek tábora, akik szintén feloszlottak forradalmárookra és reakciókra, aszerint, hogy tudásukat az emberi nem haladásának érdekében, vagy annak kárára gyümölcsöztették. Jelentőségük, szerepük semmivel sem kisebb, mint a társadalmi forradalmároké. Ezen a téren a XVI. században Dávid Ferenc a legkitűnőbbek közé tartozik.

Formailag a Szentháromságot kritizálja, valójában azonban azt a társadalmi rendet, amely épp olyan merevséggel szeretné változhatatlannak látni a társadalmát, mint egyháza a dogmát és amely igyekszik az ember cselekvőkészségét és önmaga megjobbítási vágyát elaltatni az ingyen kegyelem teóriájával. Ennek a szellemi, lelki forradalmiságnak is jó dokumentuma a könyv, mert a felnőtt keresztesléssel Dávid Ferenc azt akarja tanítani, hogy a keresztség felvételéhez hitvalló öntudatra van szükség, és hogy eredendő bűn nincs, tehát semmi szükség annak kereszttel való lemosására. Minden ember egyénileg felelős cselekedeteiért és hibáiért.

Nem csak az a forradalmár, aki a barikádokon harcol. Az állandó véres harcok állapotát tartósítani nem is lehet és nem is szabad. Viszonylag békés, alkotó korszakban is megvan a forradalmi magatar-

tás lehetősége, az élet végső alapelveinek, a tudományos felfedezéseknek és eredményeknek, az alkotó hitnek tisztázásában. Dávid Ferenc ennek a világnak volt forradalmára és hogy az volt, életének befejezése volt a bizonyító pecsét rája. Semmivel sem volt ingatagabb, mint a német parasztháború bármelyik vértanú hőse.

Szász János

Dávid Ferenc:

„Az Egy ömagától való felséges Isten...”

Dávid Ferencnek ez a műve 1571-ben jelent meg a gyulafehérvári királyi nyomdában. Az alábbiakban a pünkösdi lélekről szóló fejezetből közlünk egy rövid részletet.

„Különbség van az Ótestamentum és az Újtestamentum között a lélek megadásában. Mert, amit Joel 2. és Ezsaiás 44. a lélek kiontásáról jövendöl, Krisztus és az apostolok megmutatják annak kiteljesedését Pünkösdi alkalmával... Ez a lélek a mű üdvösségünknek pecsétje, vigasztaló lélek, holott az ótestamentumi törvénynek lelke a félelemnek, rettegetésnek és rabságnak a lelke volt. Nem a szabadságnak avagy a fűságnak, miként az Újtestamentum lelkéről mindenkoron ez bizonyítottatik... Annak felette az Újtestamentumnak lelke galamblelkű, szelíd, nem acsarkodó, ki a meg nem romlott nádszálat meg nem rontja, a füstölgő mécsest ki nem oltja. Senkivel gonoszat nem cselekszik, hanem minden jót. Es mindenkoron mindeneket erre tanít. Nem ily lélek volt az Ótestamentumban, mert fegyverrel és rettenetes átkozásokkal és bosszúállásokkal kényszeríti vala az embereket Mózes és Illés a törvény megtartására és Illés próféta tüzzel emészté meg az ellenségeket...”

HÍREK

Pünkösdi mindkét napján templomainkban ünnepi istentiszteletet tartunk és úrvacsorát osztunk. Az úrasztalata megterítéséhez híveink adományait szeretettel és tisztelettel kérik az egyházközségek előljáróságai.

A budapesti egyházközség IX. ker. Hőgyes utcai templomában, gyülekezeti termében és lelkészi hivatalában február vége óta gázzal fűtenek. Ezzel megoldódott a több évtizedes fűtési gond az említett intézményben.

A debreceni egyházközség hozzáfog temploma és parókiaja utcai homlokzatának felújításához s más renoválási feladatok elvégzéséhez.

A füzegyházi egyházközség templomát kívül és belül renováltatta a gyülekezet még a múlt év őszén. Most bevezették a templomba a villányvilágítást is.

Kisgyörgy Aron atyánkfia, most Chicagóban élő egykori budapesti presbiterünk, szeretettel köszönti régi ismerőseit és barátait, és ezúton köszöni meg a hozzá küldött szíves üdvözléseket.

Utó Endrét, a Magyar Állami Operaház szóloénekesét, hazánk felszabadulásának 25. évfordulóján Liszt Ferenc-díjjal tüntette ki a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa. Midőn erről örömmel hírt adunk olvasóinknak; e magas kitüntetésben részesült ifjú és tehetséges testvérünknek szívből gratulálunk.

A székelykeresztúri volt Unitárius Főgimnázium végzett hallgatóinak vendéglátóközlőjén, 1969. október 5-én, melyet a pestiőrinczi unitárius templomban és gyülekezeti teremben tartottak, a vendégek nagy meglepetésére és még nagyobb örömeire megjelent **Péter Lajos** ny. igazgató-tanár, ki nagyszerű pedagógiai érzékkel generációkat nevelt fel, s most, 90 éves kora küszöbén, nagy szeretettel vették körül egykori tanítványai, kik mindannyian élénken emlékeznek egykori tanáruk és igazgatójuk egyenes emberségére, a lényegét mindig feltáró módszerességére, humánus magyarságára és egyházszeretetére. Szeretettel köszöntjük e helyen is a Kolozsváron élő Péter Lajos ny. igazgató atyánkiát. Örvidenének, ha rendre nyomatásban is megjelenésnek Dávid Ferenc azon latin nyelvű műveit, melyeket Péter Lajos ny. igazgató magyar nyelvre fordított.

A romániai unitárius egyház főtanácsa márc. 1-én tartott rendes ülésén betöltötte a dr. Mikó Imre lemondásával

megüresedett kolozsvári főgondnoki tisztelet Székely János ny. mérnök személyében. Munkájára Isten áldását kérjük.

Niederstein Péter versami lelkész, a Schweizerischer Verein für Freies Christentum graubündeni kantoni szervezetének elnöke, a Schweizerisches Reformiertes Volksblatt szerkesztő bizottságának tagja, május hó folyamán Magyarországra látogat felesége társaságában. Részt fog venni máj. 24-én a füzegyházi unitárius templom újjáépítési ünnepélyén és előreláthatólag máj. 31-én a Nagy Ignác u. templomban prédikál.

Dr. Dana McLean Greeley az I. A. R. F. elnöke, szeptembertől kezdődően ismét lelkészi állást is vállalt, a Massachusetts állambeli Concord unitárius gyülekezetében. E gyülekezet lelkésze volt egykoron a jeles unitárius lelkész és filozófiai író R. W. Emerson is.

Az I. A. R. F. végrehajtó bizottságának ülését ápr. hó folyamán a svájci Churban tartották, a vendéglátó a környékben is jól ismert **dr. Dalbert Péter** professzor volt. Az ülésen részt vettek **R. Filep Imre** h. püspök és **dr. Ferencz József** főgondnok. A romániai unitáriusokat **dr. Kovács Lajos** professzor, püspökhelyettes képviselte.

Az I. A. R. F. a legközelebbi nemzetközi kongresszus helyét és időpontját is megállapította a churi gyűlésen. A Kongresszust **Heidelberg** ősi egyetemi városában tartják, 1972. aug. 19-24. napjain. Így a résztvevők közül a sport iránt érdeklődők tovább folytathatják útjukat a két nap múlva kezdődő müncheni olimpiára.

Dr. Max A. Kapp professzor az amerikai unitárius univerzalista egyház külföldi osztályának vezetője nyugalomba vonult. Eddigi munkásságát értékelve és irántunk tanúsított jóindulatát megköszönve, a nyugalomban töltendő évekre is jó egészséget kívánunk neki.

ORBAN BALÁZS történész, földrajz- és néprajztudóstól származó mintegy kétszáz eredeti fényképfelvételre bukkantak a marosvásárhelyi Teleki théka kutatói a székelykeresztúri volt Unitárius Főgimnázium poros aktái között. Az unitárius **Orbán Balázs** értékes alapítványt tett halála előtt (megh. 1890-ben) a székelykeresztúri Unitárius Főgimnázium javára. Legértékesebb műve: „A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból”, I-VI. kötet, (Pótkötete: „Torda város és környéke”) melynek első kötete 1868-ban jelent meg, tehát két évvel ezelőtt volt százéves. Ebből az alkalomból a kolozsvári Korunk-ban **Dr. Mikó Imre** „Orbán Balázs — a szülőföld szerel-

mese”, a budapesti Valóság-ban pedig **Kósa László**: „Orbán Balázs könyvének évfordulója” címen emlékeztek **Orbán Balázusra**, — „A Székelyföld leírása...” című műve nagy jelentőségére. **Orbán Balásrról** meg kell e helyen jegyeznünk, hogy felnőtt korban tért át az unitárius vallásra s aki egyéniségét és roppant gazdag munkásságát ismeri, megérti, hogy szüksége volt a lelkiismereti és gondolat szabadságnak arra a szellemére, amelynek jegyében az unitarizmus született s amelyet megismervén, egy pillanattal sem habozott levonni annak konzekvenciáját önmagára nézve. Közéleti pályája, politikai tevékenysége is rendkívül színes. Előbb a keresztúri, később a berettyóújfalui választókerület képviselője évtizedeken át a budapesti parlamentben. Személyes kapcsolatok fűzték az emigrációban élő **Kossuth Lajoshoz** s a maga franciaországi négy éves emigrációja idején meleg és szoros barátságba került **Victor Hugóval**, a nagy francia íróval és demokratával, aki fiaként szerette őt.

Halottaink

Özv. **Kereki Jánosné**, megh. 1969. nov. 28-án, 75 éves korában, Győrben; özv. **Barinka Károlyné**, sz. **Pál Mária**, nov. 29-én 76 éves; **Dömötör Lajosné**, dec. 1-én, 85 éves; **Dr. Újlaki Gézané**, dec. 3-án, 82 éves; **Dr. László Albert**, dec. 5-én, 92 éves; **Dr. Kovács Ákos**, dec. 6-án, 78 éves; **Kemény József**, dec. 15-én, 58 éves; özv. **Biró Istvánné**, dec. 26-án, 58 éves; **Dr. Udvarnoky Antal**, dec. 26-án, 93 éves; özv. **Dr. Nagy Gyuláné**, 1970. jan. 11-én, 75 éves; özv. **Szabady Antalné**, csepelli szörványgondnok, jan. 14-én, 75 éves; özv. **Dr. Marossy Ferencné**, jan. 16-án, 63 éves; **Kibédi Zsuzsanna**, jan. 25-én, 74 éves; **Benke Balázs**, jan. 28-án, 84 éves; **Kecskés Imre Vecsésen**, febr. 5-én, 79 éves; **Dr. Máthé László**, Újpesten, febr. 6-án, 66 éves; **Varga Dénes**, febr. 8-án, 77 éves; **Horváth Istvánné**, sz. **Köröspataki Kiss Klára**, febr. 10-én, 31 éves; **Jasper Nándorné**, sz. **Gyirkis Erzsébet**, febr. 14-én, 47 éves korában.

Gál Albert, márc. 12-én, 68 éves, Várady Kálmánné, szül. **Gál Iona Margit**, márc. 14-én, 80 éves; **Szentpéteri Lajosné**, szül. **László Mária**, ápr. 6-án, 88 éves; **Lőrinczy Dénesné**, szül. **Füsty Iona**, ápr. 13-án, 62 éves; **dr. Székely Akos** örökös egyházi tanácsos, március 24-én, 88 éves korában, Pestlőrincen. Aldott legyen emlékük.

Gyallay Pap Domokostól, az író-tól búcsúzunk, aki néhány hónap csak... és elérkezett volna a kilencvenedik születésnapjához. De a sors másképpen akarta!

Alig tíz éve, hogy e lap hasábjain méltattuk nyolcvanadik születésnapja alkalmából; s még néhány hónappal ezelőtt is aktívan „dolgozott”, ahogy ő mondta. S most kihullott a kezéből a toll...!

Gyallay Domokosnak igen sokat köszönhet a magyar nép, a magyar irodalom.

Az ezerkilencszázhuszas évektől egészen 1941-ig, mikor is Budapestre költözött, egyik élenjáró, vezető egyénisége volt az erdélyi magyar irodalmi életnek. Kolozsvárott szerkesztette a „Magyar Nép” c. képes hetilapot, a „Pásztortűz” c. havi irodalmi szakfolyóiratot s a népművelés előmozdítására a „Magyar Nép Könyvtára” c. szépirodalmi kiadványt.

Regényíróként is kiemelkedő alkotásokkal gazdagította irodalmunkat. Műveinek tárgyát többnyire az erdélyi történelemből és a nép életéből merítette. Itt csak egy néhányának a címét soroljuk fel: „Rég volt, igaz volt” — „Vaskenyéren” — „A nagy tűz árnyékában”. A

„Vaskenyéren” c. regényében a torockói bányászok nehéz életét eleve-nítette meg, éles látással és együtt-érzéssel. Ezzel a művével mintegy folytatója annak a nagyszerű unitárius irodalmi hagyománynak, melyet Szentmártoni Bodó János és Kolosi Török István, e két unitárius szerző képvisel a magyar irodalomban, akik a *mesterség-dicső* éneket teremtik meg az ezerhatszáz-as években, Erdélyben. Gyallaynak a „Vaskenyéren” című műve a magyaron kívül románul és szlovákul is megjelent s értesülésünk szerint most új kiadás előtt áll, ami na lét-rejön, sajnos már csak posthumus lesz, mint ilyen.

Irodalmilag legkiválóbbat a novelláiban adta minékünk Gyallay Domokos, az „Ósi rögön”, a „Mind-enre sor kerül”, a „Föld népe” című köteteiben, melyeket a friss el-beszélőkedv, az egészséges, nemes valóságérzék jellemez.

A színműirodalomban a „Külön nóta” címűt a Nemzeti Színház, s a „Jó vásár”-t és a „Tábornok pap-lanjá”-t (Bem József erdélyi útjáról szól) a Kis Színpad adta elő nagy sikerrel. De nagy sikere volt népi tárgyú egyfelvonásosainak is; különösen a műkedvelő társaságok

GYALLAY PAP DOMOKOS

(1880—1970)

örvendtek ezeknek, egészségtől duz-zadó, előremutató szellemisége miatt.

Irodalmi műveinek az élőszó ere-jével is hivatott tolmácsolója volt Gyallay Domokos. Az irodalmi tár-saságok vándorgyűlésein, irodalmi estéken, hosszú éveken keresztül számos felolvasást, ismeretterjesztő előadást tartott.

A nyelvészkörök a székely őstörté-net és a székely—magyar nyelvi em-lékek avatott tudósát tisztelték ben-ne. Egy tanulmánya még 1959-ben is megjelent, közel nyolcvan éves korában, a „Magyar Nyelv” hasáb-jain. Tagja volt a Magyar Nyelv-tudományi Társaságnak.

Irodalmi alkotásai között unitá-rius egyháztörténeti vonatkozásúak-kal is találkozunk. Különösen Dá-vid Ferenc forradalmi, előremutató szelleme foglalkoztatta sokat. „Dá-vid Ferenc búcsúja” (hangjáték) és „Dávid Ferenc testamentuma” (szín-mű 3 felvonásban) címen színre is írta kedvelt témáit, melyeket az 1950-es években nagy sikerrel adták elő unitárius gyülekezeteinkben s hisszük, hogy maradandó alkotásai közé tartoznak az egyetemes szel-lemtörténetnek is.

Gyülekezeti összejöveteleinken maga is számtalanszor gyönyörköd-tette hallgatóit egyházunk múltjá-ból merített elbeszéléseivel, izes hu-

morának meleg színeit is megcsil-lantatva előadásaiban.

A két világháború között a kolozsvári központú unitárius egyházunk, 1945. után pedig a Magyarországi Unitárius Egyház Főtanácsának, il-letve Egyházi Képviselő Tanácsának, vagyis egyházunk legfőbb kormány-zó és végrehajtó szervének a tagja. Egyik aláírója 1948-ban az állam és egyházunk között megkötött Egyez-ménynek. Pártolója és előrevivő mun-kása volt termékeny és gazdag életé-ben minden olyan gondolatnak, amely egyházunkban az egyetemes emberi célokat úgy munkálta, hogy kitelje-sedhetett általa népünk élete, szé-kely—magyar népünk iránti oltha-tatlan szeretetétől vezéreltetve.

Gyallay Pap Domokosban sokat veszítettünk. Úgy gondoljuk azon-ban, hogy nagy veszteségünket eny-híti az a tudat, hogy gazdag életét nekünk hagyta örökül.

Termékeny irodalmi, társadalmi és egyházi munkában folytatott éle-te immár végére ért. A fátyla so-káig lobogott, mígnem lassacskán mécses lett belőle... s most a mé-cses is kialudt, nem világít többé bele a távoli erdőrengeteges hegyek titkos csodáiba...! De a lélek meg-maradt, mint az Írás mondja: „...és a lélek felemele és elragada engem, és elmenék...”! (Ezékiel 3.14.)

Kádárné Barabás Lenke

Gyallay Domokos író, egyházi tanácsos atyánkfia április 11-én halt meg. Teme-tése április 25-én volt a rákoskereszturi temetőben, rendkívül nagy részvét mel-lett. A temetésen Bence Márton egyházi főjegyző és Huszti János pestlőrinci lel-kész végezték az egyházi szolgálatot. Az Egyházi Képviselő Tanács nevében dr. Ferencz József főgondnok, az egykori Alma Mater és a tanítványok nevében Sütő Nagy László egyházi tanácsos, a Magyar Pen Club képviselőjében Kopré József író búcsúzott.

Istentől áldott kellemes pünkösdi ünnepeket kívánunk kedves olvasóinknak

ISTENTISZTELETEK

Pünkösöd első napján, május 17-én: Nagy I. u.: de. 11; Hőgyes E. u.: de. 10; Pestlőrinc: de. 11; Pesterzsébet: de. 9; Vecsés: du. 3.30; Rákospalota: de. 11; Mátyásföld: du. 4 órakor.

Pünkösöd második napján: május 18-án: Nagy I. u.: du. 6; Hőgyes u.: du. 6-kor.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos
a Magyarországi Unitárius Egyház
Főszerkesztő és felelős kiadó:
R. Flépp Imre
Felelős szerkesztő: Bence Márton
Evl előfizetési díj: 24,— forint
Budapest IX., Hőgyes Endre utca 3. szám
Táv. 137—186. Csekk. 50.561—VIII.

INDEX: 25.842.

70.2741/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató